

VALOAREA FIINȚEI UMANE CA ACT PREMERGĂTOR AL MANIFESTĂRII LIBERTĂȚILOR RELIGIOASE

Lect. univ. dr. Otniel MURZA

*Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” din București
otnielmurza@gmail.com*

ABSTRACT: The Value of the Human Being as a Precursor to the Manifestation of Religious Freedoms.

In the postmodern society of the 21st century it can be observed that in some areas respect for the value of human beings and the sanctity of human life seems to be lower than in other recent periods of humanity. This decrease should have some direct or indirect causes. In postmodern society this decrease is considered *de facto* and inevitably leads to the neglect and sometimes the cancellation of some rights of expression of religious freedom. This study looks in part at what are some of the major causes that prevail in postmodern society and what is the biblical position on the value of the human being? Does the individual still have rights and freedoms in such a society, or should they accept the way things are as normal? Can the tendency to treat the human being more and more superficially be beneficial to a „global” society? Can we still speak of a personal individual who has value through what he or she does, models and mentors, or just a „number” in a sea of unimportant individuals? In the Romanian Orthodox context, Dumitru Stăniloae was a personality in the understanding of biblical doctrines and managed to express in a deeper way the value that God gives to the human being. During the Second Vatican Council (1965) a Declaration of Religious Freedom was promulgated which emphasizes the reasons why the human being has value and is therefore worthy of being allowed to act freely in all its manifestations, whether religious or social. This act declared that the value of the human being is paramount and that it is an obligation to provide a context in which man can freely express his religion and will. What, then, should the Church do, for it is the Church who has best understood the value of the human being and the rights that he should have?

Keywords: *value of human being, religious freedom, religious rights.*

Tendința actuală în societatea postmodernă pare a înclina balanța spre o atitudine de impunere din partea anumitor factori decisivi cu privire la re-

guli, legi și libertăți. Așa a fost cazul în perioada pandemiei de Covid-19 când s-a impus închiderea bisericilor, interzicerea slujbelor religioase și limitarea numărului de persoane care se puteau întâlni. În alte țări, sunt favorizate minoritățile etnice, religioase sau sexuale în detrimentul majorității religioase creștine. Totodată, în locul unor discuții prealabile și a unor hotărâri care să privească binele comun pentru toți cetățenii în toate aspectele vieții, se pare că ideile de globalism și tendințele de profit economic își fac simțită prezența în spectrul politic al deciziilor administrative și legislative. Desigur că ochiul credincioșilor creștini nu poate să nu observe că la mijloc sunt și alte interese, pe care de cele mai multe ori, le definesc prin prisma ocultului sau demonicului.

Având în vedere interesele proprii, fiecare comunitate creștină se va declara în favoarea libertății religioase, dar legiferarea și punerea în practică nu este o procedură ușoară când se încearcă oferirea unor drepturi egale, mai ales că unele comunități religioase sau secte au ca parte a doctrinei și a manifestărilor proprii acțiuni care produc durere, pierderi și decese, respectiv afectează societatea într-un mod negativ. Totuși, statul ar trebui să fie interesat de a pregăti un teren propice pentru ca societatea, în ansamblu, să se poată dezvolta mai armonios. Pentru aceasta se va găsi nevoit să propună și să accepte anumite libertăți, iar pentru a înțelege ce anume ar trebui promovat și eliberat în societate se impune ca mai întâi să fie înțeleasă valoarea ființei umane.

Omul nu este un obiect sau robot ci o ființă complexă, creată de Dumnezeu și înzestrată în multe privințe. Ca urmare, studiul acesta va începe cu observarea valorii pe care o are ființa umană înaintea lui Dumnezeu conform câtorva situații biblice.

Ținând cont de contextul creștin ortodox din România se va trece și printr-o scurtă analiză antropologică bazată pe teologia afirmată de preotul Dumitru Stăniloae. Prin descrierile sale se va putea vedea mai profund care este valoarea ființei umane. Apoi, având în vedere influența internațională a Bisericii Romano-Catolice, accentul va fi îndreptat spre afirmațiile din declarația *Dignitatis Humanae*. Această declarație reprezintă poziția oficială a Bisericii Romano-Catolice cu privire la demnitatea ființei umane care este baza libertăților în chestiunile religioase. În ultima parte studiul va sublinia în mare câteva din pozițiile neavenite ale societății postmoderne în comparație cu cele descoperite din Biblie, teologia lui Dumitru Stăniloae și declarația *Dignitatis Humanae*.

În final, întrebarea principală este dacă Biserica va putea să contracareze fenomenul postmodern cu privire la valoarea ființei umane prin promovarea convingerilor pe care le are despre valoarea omului și prin formarea unei filozofii despre valoarea ființei umane care să remodeleze societatea.

Valoarea omului dată prin creație și în texte biblice

Conform Scripturilor omul este investiția lui Dumnezeu în cadrul creației. O parte din creație a fost făcută *ex nihilo* prin cuvântul lui Dumnezeu. O altă parte a fost făcută tot la cuvântul lui Dumnezeu dar din pământ. Așa este cazul vegetației și viețuitoarelor de pe pământ. Fără a intra în prea multe detalii se poate spune că toate sunt creația lui Dumnezeu. În ceea ce-l privește pe om, acesta a avut parte de o intervenție divină diferită. După ce Dumnezeu a luat hotărârea cum să fie produsul pe care-l avea în vedere, adică după chipul și asemănarea Sa (Gen 1:26; 2:7), a început procesul de facere a omului. Din punct de vedere fizic omul a fost făcut din țărâna pământului, dar la aceasta s-a adăugat un act special al lui Dumnezeu: „i-a suflat în nări suflare de viață, și omul s-a făcut astfel un suflet viu” (Gen 2:6). Din acest punct de vedere se poate observa că Dumnezeu avea ceva special în privința omului. Urma ca el să stăpânească peste întregul pământ și să fie într-o relație apropiată cu Dumnezeu. Toate acestea pot fi considerate caracteristici speciale care-l fac pe om deosebit și îl separă de lumea animalelor.

Acest statut îi oferea prioritate în relația cu mediul înconjurător și celelalte viețări. În schimb, în relația cu ceilalți semeni încă rămâne o întrebare cu privire la superioritatea unor oameni față de alții. Christopher Wright consideră că a fi „făcuți după chipul lui Dumnezeu – răspunzători și responsabili înaintea lui Dumnezeu... este dimensiunea fundamentală a ceea ce înseamnă să fii o ființă umană, o persoană, un individ.”¹

Câteva cauze pentru care Dumnezeu a nimicit omenirea prin potop au fost: răutatea mare a oamenilor și planurile făcute cu răutate (Gen 6:5), stricăciunea, faptul că pământul era plin de silnicie (Gen 6:11), și faptul că „orice făptură își stricase calea pe pământ” (Gen 6:12). Se pare că în acele zile se săvârșeau multe vărsări de sânge omenesc, deoarece, după potop,

1 Christopher J. H. Wright, *Etica Vechiului Testament pentru comunitatea creștină*, trad. Silviu Tatu, Oradea, Editura Casa Cărții, 2019, p. 366.

Dumnezeu l-a avertizat pe Noe și urmașii săi astfel: „Căci voi cere înapoi sângele vieților voastre; îl voi cere înapoi de la orice dobitoc și voi cere înapoi viața omului din mâna omului, din mâna oricărui om, care este fratele lui. Dacă varsă cineva sângele omului, și sângele lui să fie vărsat de om, căci Dumnezeu a făcut pe om după chipul Lui.” (Gen 9:5-6).

Astfel apare prima menționare a egalității între oameni când Dumnezeu însuși se referă la oameni ca fiind frați între ei. În același timp Dumnezeu afirmă că viața omului are valoare. Orice omor făcut de cineva va fi pedepsit, fie de Dumnezeu, fie printr-un sistem de pedeapsă aplicat de ceilalți semeni.

Până aici se pot observa patru criterii care dau valoare ființei umane: (1) crearea după un plan care să corespundă cu asemănarea și chipul lui Dumnezeu, (2) suflarea de viață direct din Dumnezeu, (3) egalitatea între semeni, și (4) avertizarea de a nu vărsa sângele altei ființe umane.

În legătură cu primul criteriu, Christopher Wright este de acord cu Andrew Linzey că acesta se regăsește practic chiar în slujirea biblică pe care o oamenii o întreprind, deoarece „noi suntem singurii care am fost înzestrați cu capacitatea de a ne oferi pe noi înșine pentru îngrijirea altor creaturi, reflectând în felul acesta modul în care se poartă Dumnezeu.”² Această interpretare mai este cunoscută și ca teoria funcțională.³

Teologul Wayne Grudem adaugă la această listă faptul că „Dumnezeu ne-a creat pentru gloria Sa”⁴, deoarece El se referă la oameni ca fiind fiii și fiicele Sale, care „poartă Numele Meu și pe care i-am făcut spre slava Mea, pe care i-am întocmit și i-am alcătuit” (*Isaia* 43:7). Deși acest text ar putea indica că se referă doar la anumite persoane, deoarece menționează că este vorba de cei care poartă Numele lui Dumnezeu, și prin urmare ar putea face referire chiar la poporul Israel, restul textului dă de înțeles destul de clar că scopul cu care a fost făcut orice om a fost pentru slava lui Dumnezeu. Aceasta poate consta în orice acțiune indiferent de locul unde s-ar afla. Nu se referă doar la momentele de închinare din cadrul unei slujbe religioase sau a unui timp devoțional, ci la un mod de viață, la o trăire și acțiuni de calitate.

2 *Ibidem*, p. 126.

3 Cf. Ieremia Rusu, *Bazele biblice ale dogmaticii Creștine după Evanghelie*, Ediția a II-a revizuită și întregită, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, p. 154.

4 Wayne Grudem, *Teologie Sistematică: Introducere în doctrinele biblice*, trad. Dinu Moga, Oradea, Editura Făclia și Editura Universității Emanuel, 2004, p. 466.

Între poruncile pe care Moise le-a primit de la Dumnezeu sunt multe care privesc echitatea în societate. Chiar dacă la prima vedere ar părea doar niște reglementări, ele s-au dovedit a fi parte din modul în care trebuie tratate celelalte ființe umane. Ele prevedeau cum să fie tratați săracii, orfanii, văduvele, soțiile, robii, roabele, persoanele cu dizabilități și dușmanii. Domnul Isus va fi sublinia mai târziu că în toate acestea își au baza în iubirea pentru semenii. De altfel, iubirea pentru semenii nu ar avea nici un fundament dacă semenii nu ar avea o valoare, iar Cel care a poruncit acestea este chiar Dumnezeu, Creatorul. El cunoaște cel mai bine faptul că ființa umană are o valoare inestimabilă.

Pe lângă toate acestea, apostolul Ioan afirmă că Dumnezeu a iubit lumea cu o iubire așa de mare încât pentru omul căzut în păcat a dat pe singurul Său Fiu cu dorința ca omul să poată fi mântuit (*Ioan 3:16*). Printr-un astfel de act Dumnezeu confirmă că ființa umană are valoare inestimabilă. Într-un alt context Domnul Isus ținea în brațe un copil pentru a le oferi o învățătură ucenicilor Săi. Cu acea ocazie a afirmat că iubirea lui Dumnezeu pentru ființa umană este extinsă și la copiii deoarece „nu este voia Tatălui vostru din ceruri să piară unul măcar din acești micuți” (*Matei 18:14*).

În ceea ce-i privește pe cei credincioși lui Dumnezeu, care împlinesc poruncile Sale și trăiesc cu scopul de a-L slăvi prin tot ceea ce fac, Dumnezeu declară că aceștia sunt preaiubiți. E ca și cum le-ar conferi o valoare mai mare decât celorlalți oameni și onoarea de a fi însoțiți permanent cu prezența Sa (*Ioan 14:15-23*). De exemplu, Daniel este numit preaiubit (*Daniel 9:23; 10:11*). Domnul Isus a fost declarat Fiul preaiubit în care Își găsea Dumnezeu toată plăcerea (*Marcu 1:11; Luca 3:22*). Apostolul Pavel le spune credincioșilor din Efes că sunt copii preaiubiți ai lui Dumnezeu (*Efeseni 5:1*). Tot Pavel le spunea credincioșilor că ei sunt Templul Duhului Sfânt. Prin aceasta se înțelegea de la sine că în ei Dumnezeu este prezent. În conceptul antic așa cum palatul era rezidența împăratului, templul era considerat palatul lui Dumnezeu. Prin această ilustrare apostolul Pavel indică spre valoarea inestimabilă pe care doar cei credincioși o au.

Valoarea ființei umane în teologia lui Dumitru Stăniloae

Ținând cont de faptul că în România, majoritatea credincioșilor sunt membri ai Bisericii Ortodoxe, vom încerca să scoatem în evidență valoarea ființei umane așa cum este ea interpretată în teologia lui Dumitru Stăniloae unul

din reprezentanții ei de seamă. Desigur că poziția Bisericii Ortodoxe și nu numai a ei este în acord cu ceea ce s-a arătat anterior ca fiind indicatori ai valorii ființei umane. Ceea ce se încearcă este de a înțelege ce anume înseamnă acestea în abordarea spirituală și laică pentru comunitatea religioasă majoritară a României.⁵

În viziunea lui Dumitru Stăniloae, faptul că Dumnezeu a avut un plan când a creat lumea, și în mod special omul, înseamnă că există și un scop etern pentru acesta.⁶ Parte din planul dumnezeiesc a fost facerea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Dumitru Stăniloae face o distincție între chipul și asemănarea lui Dumnezeu. El consideră că aceasta este singura soluție pentru a putea păstra învățătura despre „înrudirea neîntreruptă a omului cu Dumnezeu, după căderea în păcat”⁷. Pentru el, „chipul vorbește despre demnitatea omului, iar asemănarea despre datoria sa etică. Astfel, chipul este un dar, asemănarea o misiune.”⁸

În timp ce chipul lui Dumnezeu dă o valoare transcendențială ce face ca omul să fie superior naturii sau mediului în care se află⁹, asemănarea cu Dumnezeu indică și spre ceea ce Stăniloae numește cocreator creat. Aceasta înseamnă că „omul participă, în mod responsabil și conștient de sine, la formarea lumii și la desfășurarea ei înspre desăvârșirea finală. Prin urmare, omul este colucrătorul [sic] lui Dumnezeu și continuatorul creației.”¹⁰ În această postură el a fost numit de Dumnezeu și stăpân al creației.

Omul este o „creatură specială” deoarece a fost făcut să fie o persoană. Pentru Stăniloae, faptul că ființa umană este o persoană înseamnă a fi „o creatură a opțiunii” deoarece „a fi creatură înseamnă dependență absolută de Dumnezeu, iar a fi persoană înseamnă independență relativă: suntem creaturi cu independență relativă”¹¹. Cu alte cuvinte, este vorba de o creatură în care s-a investit valoare.

Chiar dacă unii consideră că omul și-a pierdut mult din valoarea sa prin căderea în păcat, Stăniloae indică spre actul întrupării Domnului Isus

5 Prin aceasta nu se presupune că toți credincioșii ortodocși împărtășesc specific aceste valori sau că le cunosc în modul pe care le-a descris Dumitru Stăniloae.

6 Emil Bartoș, *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Ediția a II-a, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2002, p. 142.

7 *Ibidem*, p. 202.

8 *Ibidem*, p. 202.

9 *Ibidem*, p. 196.

10 *Ibidem*, p. 172.

11 *Ibidem*, p. 187.

Hristos ca fiind mijlocul prin care chipul dumnezeiesc a fost ridicat la „deplina lui actualitate, adică la deplina lui comuniune cu Dumnezeu și cu semenii umani”¹². Prin iubirea pe care El a demonstrat-o față de persoana umană, a făcut posibil ca într-o „temere” sfântă, omul să aibă „o nelimitată răspundere” față de semenii săi: prin aceasta se împiedică neglijarea lor și tendința de a profita de ceilalți.¹³

Un alt motiv care trebuie să ducă spre o prețuire a semenilor este și faptul că fiecare persoană umană este unică în relația cu ceilalți semeni, iar unicitatea „constă în faptul că fiecare ființă umană are un nume distinct. Numele trezește conștiința de sine și dezvăluie celorlalți că fiecare persoană în parte este de neînlocuit și posedă o unicitate ireductibilă.”¹⁴

Unicitatea aceasta a individului uman îl ajută pe Stăniloae să fundamenteze valoarea omului și în fața altor curente religioase. Fiind întrebat de ce ortodoxismul respinge doctrina reîncarnării, Dumitru Stăniloae a răspuns:

„Nu crede ortodoxismul în reîncarnare pentru că fiecare persoană are o valoare unică. Nu pot crede că mama mea nu rămâne mama mea cu iubirea ei permanentă, veșnică pentru mine. Nu pot socoti că Maica Domnului nu rămâne Maica preaiubită a Fiului lui Dumnezeu în vecii vecilor. Nu cred că maica mea devine pisică într-o existență viitoare. Atuncea n-ar mai fi o iubire reală între oameni. Un filozof francez, Gabriele Marcel, a spus: Când te iubesc, afirm valoarea ta veșnică. Nu pot gândi că tu nu vei exista veșnic. Dacă se schimbă fiecare în alte și-alte trupuri nu mai are nimenea nici o valoare, totul își pierde valoarea, totul devine relativ, totul devine fără sens.”¹⁵

Exact în acest punct el observă ce accentuează valoarea ființei umane și o face superioară față de orice sistem care se vrea a fi religios, social sau politic. De aceea lucrurile care privesc libertatea religioasă sau drepturile

12 Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1, Ediția a IV-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 426.

13 *Ibidem*, p. 518.

14 Emil Bartoș, *Op. Cit.*, p. 199.

15 Fragment dintr-un interviu cu părintele Dumitru Stăniloae în cadrul emisiunii „Lumină din lumină” prezentat la TVR. Video: *Lumina din lumina - Părintele Dumitru Stăniloae* [sic], disponibil la: https://www.youtube.com/watch?v=D_Pcj6xBmr4 (accesat la data de 19.08.2022).

omului trebuie ordonate astfel încât valoarea ființei umane să primeze, urmată fiind de neîngrădirea libertăților religioase.

Dumitru Stăniloae nu uită să amintească și de sufletul cu care este înzestrată ființa umană, deoarece aceasta este acea parte care nu este materie. În cuvintele sale, Stăniloae descrie astfel valoarea pe care sufletul o conferă omului:

„Sufletul străbate prin trupul material și e legat de el, dar transcende materialitatea lui. Ființa omenească se cere respectată ca o ființă de o valoare inestimabilă. Ea e prin suflet ‘cineva’, nu numai ceva. Ceea ce îl face pe om ‘cineva’ e acest substrat înzestrat cu conștiință și cu capacitatea de reacții conștiente și libere... Acest substrat nu-l putem defini în esența lui, ci îl putem doar descrie în manifestările lui, știind despre el, ca fapt esențial, că face pe om un subiect conștient și voluntar, unic și de neînlocuit.”¹⁶

De fapt, Stăniloae consideră că sufletul este înrudit cu Dumnezeu și din cauza aceasta chipul lui Dumnezeu rămâne în om.¹⁷

Rațiunea, conștiința și libertatea sunt înzestrări ale omului prin acțiunea supranaturală a lui Dumnezeu.¹⁸ Stăniloae este convins că ceea ce-l face pe om superior universului material este „conștiința despre sine și despre lume”¹⁹. În ce privește libertatea, Stăniloae consideră că Dumnezeu i-a acordat-o omului pentru ca acesta să intre într-un raport de colaborare liberă cu Creatorul.²⁰ Stăniloae susține că „alteritatea lui Dumnezeu este baza libertății umane. Dumnezeu îi dă putere omului să se elibereze din automatismul acestei lumi, păstrând în acest timp libertatea lumii.”²¹ El consideră că în felul acesta omul este liber față de rânduiala lumii, dar nu este liber să facă orice dorește. Libertatea omului trebuie manifestată în iubirea de Dumnezeu și de semenii. Dacă lipsește perspectiva acestei iubiri, omul este tot liber, dar nu sporește în libertatea sa, deoarece sporirea în libertate este direct proporțională de felul în care fiecare își slujește semenii prin iubire de Dumnezeu.²²

16 Dumitru Stăniloae, *Op. Cit.*, pp. 391-392.

17 Dumitru Stăniloae, *Op. Cit.*, pp. 406-407.

18 Emil Bartoș, *Op. Cit.*, p. 143.

19 *Ibidem*, p. 143.

20 Dumitru Stăniloae, *Op. Cit.*, p. 375.

21 Emil Bartoș, *Op. Cit.*, p. 149.

22 Dumitru Stăniloae, *Op. Cit.*, p. 519.

Făcând o comparație între Occident și Orient, Stăniloae accentuează faptul că în Occident nu se înțelege valoarea omului deoarece mediul în care a apărut creștinismul era unul barbar. În schimb, Orientul se diferențiază prin faptul că aici, creștinismul a apărut într-u context foarte diferit.

„...în Orient a venit într-o lume foarte rafinată care văzuse că toate filozofile și culturile lor anterioare nu-i satisfac pentru că nu se descoperise valoarea persoanei, valoarea fiecărui om ca persoană. În Răsărit au rămas acestea, și de aceea, la noi, chiar în poporul nostru, care a păstrat creștinismul original, creștinismul de la început, Îl vedem peste tot pe Dumnezeu.”²³

Așadar, din punctul de vedere al lui Dumitru Stăniloae se pot enumera următoarele: (1) a existat un plan, o creare specifică după chipul și asemănarea lui Dumnezeu care înalță ființa umană deasupra naturii; (2) omul a fost desemnat stăpân peste Creație și conlucrător cu Dumnezeu; (3) omul este o creatură și persoană în același timp; (4) omul este înnobilit prin harul oferit de Hristos; (5) omului i s-a dat un suflet și aceasta îl face superior lumii materiale și îi dă o valoare veșnică; (6) omul are un nume care-i dă o valoare unică și-l face ireductibil; (7) omul este înzestrat cu rațiune, conștiință și libertate. Toate acestea luate împreună dau valoare ființei umane astfel încât fiecare om ar trebui să-și evalueze acțiunile sociale, economice, politice și religioase.

Valoarea ființei umane prin prisma Declarației *Dignitatis Humanae*

În contextul teologiei romano-catolice ființa umană se regăsește ca o ființă care are valoare imensă. Deși s-ar putea nota anumite diferențe față de teologia lui Dumitru Stăniloae, totuși accentul foarte mare pe valoarea omului reiese foarte clar mai ales din *Catehismul Bisericii Catolice*.²⁴ De fapt, tot în acest Catehism își are fundamentele Declarația despre libertatea religioasă „*Dignitatis Humanae*” adoptată de Conciliul Vatican II. Ea conține 15 articole care ea firmă poziția Bisericii Romano-Catolice cu privire la dreptul omului de a avea libertate religioasă.

23 Video: The concept of person in Eastern Christianity (Fr. Dumitru Staniloae) [sic], disponibil la: <https://www.youtube.com/watch?v=kOGBQtWtVuE> (accesat la data de 19.08.2022).

24 Cf. 357, 361, 363, 364, 1702, 1703, 1704, 1705, 1738, 2270 în: Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, *Catehismul Bisericii Catolice*, Ediția a III-a, București, 2003.

Cu toate că această declarație se referă clar la drepturile libertății religioase a oricărei ființe și familii, se poate observa că motivația declarațiilor este chiar valoarea ființei umane. De fapt în primul articol se specifică că „cererea de libertate în societatea omenească are de-a face în primul rând cu căutarea valorii proprii spiritului uman” (DH 1) și că declarația aceasta a Conciliului de la Vatican este rezultatul analizelor tradiției și doctrinei sacre a Bisericii.

În al doilea articol al declarației, „Conciliul declară, de asemenea, că dreptul la libertatea religioasă își are fundamentul în însăși demnitatea persoanei umane, așa cum această demnitate este cunoscută prin cuvântul revelat al lui Dumnezeu și prin rațiunea însăși.” (DH 2) Conciliul afirmă că demnitatea persoanei este legată și de faptul că este înzestrată cu rațiune și voință liberă sau libertate de alegere care ar trebui să-l conducă pe om spre cunoașterea adevărului și spre o ordonare a vieții conforme cu adevărul. Ca urmare, declarația Conciliului specifică că „dreptul la libertatea religioasă își are baza nu în dispoziția subiectivă a persoanei, ci în natura sa” (DH 2) și că indiferent de ceea ce ar face unele persoane, dreptul acesta trebuie să continue să existe (DH 2).

La articolul nouă, Conciliul afirmă că Biserica are secole de experiență în care a ajuns să cunoască fundamentul demnității umane prin folosirea rațiunii și că revelația divină „dezvăluie demnitatea persoanei umane în toate dimensiunile sale” (DH 9). Pentru creștini aceste coordonate obligă la respectarea libertății religioase. Totodată, Biserica trebuie să fie credincioasă Adevărului și acesta este un alt motiv pentru care „susține principiul libertății religioase ca fiind adecvat demnității omului și în acord cu revelația divină” (DH 12). Conciliul mai afirmă și că „aluatul Evangheliei” a lucrat în decursul timpului în mințile oamenilor și ei „au ajuns să recunoască mai mult demnitatea lor ca persoane, iar convingerea a devenit mai puternică că persoana în societate trebuie să fie ținută liberă de orice fel de constrângere în materie religioasă” (DH 12).

În acord cu acestea, Conferința Episcopilor Catolici din Statele Unite (USCCB) susține că „libertatea religioasă este piatra de temelie a unei societăți care promovează demnitatea umană”²⁵. Cu alte cuvinte, Biserica Romano-Catolică merge pe aceeași direcție ca în cele prezentate anterior,

25 Afirmatia se regăsește pe pagina de internet a The United States Conference of Catholic Bishops (USCCB), *Dignitatis humanae* The Second Vatican Council's Declaration on Religious Liberty, disponibil la: <https://www.usccb.org/committees/religious-liberty/dignitatis-humanae> (accesat la data de 19.08.2022).

începe cu valoarea sau demnitatea ființei umane și susține acordarea libertății religioase bazat pe concluziile la care a ajuns.

Conciliul susține că „dreptul ființei umane la libertatea religioasă trebuie recunoscut în legea constituțională prin care este guvernează societatea și astfel să devină un drept civil (DH 2). Societatea ar trebui să acorde libertate religioasă, pe de o parte pentru a provoca oamenii să fie mai responsabili în tot ceea ce fac în viață (DH 8), iar pe de alta, pentru că „libertatea religioasă în societate este în acord deplin cu libertatea actului de credință creștină (DH 9).

Valoarea ființei umane în prisma unei societăți postmoderne

Tendența societății postmoderne când vine vorba de relații sociale are de-a face într-o oarecare măsură cu globalizarea. Una din tendințe este formarea „satului” global, fără o recunoaștere neapărată a fiecărui individ care o formează. Într-o mare de oameni, individul poate începe să-și piardă identitatea în favoarea valorilor și acțiunilor care duc spre unitatea globală. Ca urmare, dacă cineva este bolnav sau neîndemânic, poate fi o piedică spre un progres rapid al societății, iar unele măsuri care se ivesc la orizont par să îndrepte societatea înspre o debarasare de acele persoane care sunt indezirabile, indiferent de motiv.

Din nefericire se poate ajunge la situații în care valoarea ființei umane să fie confundată cu valori umane. De exemplu, în „Human Values and Professional Ethics” editat de Vellore Institute of Technology, după enumerarea a cinci valori umane de bază (comportamentul corect, pacea, adevărul, coexistența pașnică și disciplina) se concluzionează că ele afectează coeficientul de angajare.²⁶ Dintr-o dată accentul nu se mai pune pe valoarea persoanei, ci pe ceea ce reușește să facă. Battista Mondin consideră că în acest context „masa prevalează asupra persoanei: drepturile și valorile personale nu mai contează. Asupra lor prevalează structurile și exigențele sociale. Ce contează este legea numerelor mari, voința majorității, producția de serie etc. Individul, persoana dispare în masă.”²⁷

Conform profesorului de filozofie Emil Višňovský valoarea ființei umane este redusă la capital uman, adică are valoare în funcție de dezvoltarea economică în care este participant. Valoarea aceasta este „măsurată

26 Vellore Institute of Technology, *Human Values and Professional Ethics: Manual*, p. 4.

27 Battista Mondin, *Manual de filozofie sistematică: Ontologie, Metafizică*, vol. 3, trad. Wilhelm Tauwinkl, Iași, Editura Sapientia, 2008, pp. 304-305.

instrumental și calculată financiar împreună cu alte bunuri de pe piață, fără a ține cont de ceea ce ar trebui să fie cu adevărat și de ceea ce cu greu poate fi exprimat financiar - în demnitatea umană²⁸. De asemenea, prin trecerea de la trans-umanism la post-umanism valoarea ființei umane scade pe zi ce trece și din cauza nivelului la care s-a ajuns prin bio-tehnologie.²⁹ Acestea pot culmina prin pierderea capacității de a mai recunoaște valoarea vieții atunci când prin tehnogeneză sunt distruse dorințele.³⁰

Duma Bernardin consideră că de fapt există o criză antropologică „voalată de un mod utilitarist și nereligios de a gândi despre om” care „a scos în evidență orientări filosofice care au denaturat înțelegerea valorii omului, a limitelor și capacităților sale”³¹. Pentru Battista Mondin, problema filozofiei moderne este legată de Descartes, Hume, Kant și Fichte.³² În acest tumult, Papa Ioan Paul al II-lea afirma că în contextul globalizării trebuie avut un discernământ etic care să fie fundamentat parțial pe „valoarea inalienabilă a persoanei umane, izvor al tuturor drepturilor umane și al ordinii sociale. Ființa umană trebuie să fie întotdeauna un scop final și niciodată mijloc, un subiect și nu un obiect, nici un produs al pieței.”³³

Nu este de mirare că într-un astfel de context, drepturile și libertățile individului sunt încălcate sau anulate. El rămâne fără apărare mai ales în fața factorilor politici și economici.

Concluzii

Din prima parte se poate observa că dacă se ia în calcul faptul că Dumnezeu este Cel care a inițiat și perfectat crearea ființei umane, respectiv dacă se recunoaște că ființa umană are niște părți și conținuturi care-i oferă valoare și că însuși Dumnezeu îi oferă respect și o tratează ca persoană valoroasă, atunci aceasta ar trebui să fie suficient pentru ca fiecare participant la viața comunitară să privească pe aproapele său ca având valoare.

28 Emil Višňovský, „On the value of human life”, în: *Ethics & Bioethics* (in Central Europe), 7 (1–2)/2017, p. 85–95, aici p. 86.

29 *Ibidem*, pp. 85–86.

30 *Ibidem*, p. 88.

31 Bernardin Duma, *Etica creștină din perspectiva persoanei*, Roman, Editura Serafica, 2015, pp. 26–27.

32 Battista Mondin consideră că problema filozofiei moderne este legată de Descartes, Hume, Kant și Fichte. Cf. Battista Mondin, *Op. Cit.*, p. 308.

33 Bernardin Duma, *Op. Cit.*, pp. 36–37.

Trecând prin teologia lui Dumitru Stăniloae se poate spune că el a reușit să aprofundeze și să definească acele părți care dau valoare ființei umane. Aici nu trebuie uitat că valoarea ființei umane merge în creștere și este unică, nu poate fi duplicată și că fiecare om este ireductibil. În ce-l privește pe Dumitru Stăniloae, el își lasă cititorii cu oarecare neajunsuri, deoarece pune accentul pe partea apofatică a ființei umane, pe relația nevăzută cu Dumnezeu și încurajarea ca această parte spirituală să fie dezvoltată, pierzând din vedere aplicațiile care s-ar putea deduce. De obicei aplicațiile care le face se limitează la coparticiparea omului în creație și la procesul de îndumnezeire. Se pare că el a întrezărit direcția înspre care se îndrepta omenirea, dar nu a apucat să vadă mai clar ce urma să vină. El nu pune accentul dreptul individual la libertate religioasă, dar încurajează la exprimarea liberă a credinței în relația cu Dumnezeu. Se poate spune că scrierile sale ajută la formarea unei imagini destul de concrete despre valoarea ființei umane, lăsând ca lupta pentru libertatea religioasă să fie dusă de alții.

În ceea ce privește poziția Bisericii Romano-Catolice, ea continuă un demers asemănător celor prezentate din Scripturi și din teologia lui Dumitru Stăniloae și folosește, de obicei, un limbaj puțin diferit. De exemplu, apare expresia „demnitatea umană” pentru „valoarea ființei umane”. Poziția celui de-al doilea Conciliu de la Vatican care reprezintă poziția Bisericii Romano-Catolice se regăsește în declarația *Dignitatis Humanae*. Prin această declarație baza pentru libertatea religioasă este valoarea ființei umane, care este un dat de la Dumnezeu și nu poate fi neglijat. În favoarea afirmațiilor despre valoarea ființei umane, Biserica Romano-Catolică susține că se califică să își dea cu părerea pentru că are o tradiție și experiență de secole în observarea valorii ființei umane și pentru că se bazează pe Cuvântul lui Dumnezeu.

Ca urmare, factorii politici, economici, sociali sau tehnologici ar trebui să pornească în formarea regulilor, legilor și comunității sociale și economice de la valoarea intrinsecă a ființei umane, nu de la ceea ce-și poate însuși sau de la utilitatea ei pentru societate. Din înțelegerea acestei valori care este într-o dependență directă de relația cu Dumnezeu ar trebui să se deducă drepturile și libertățile individului, inclusiv libertatea religioasă.³⁴

Așadar, pentru a fi siguri că se vor menține și acorda drepturi și libertăți religioase în societatea românească, și inevitabil și în cea europeană,

34 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Freedom of Religion, Always a Hot Issue”, *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat, (eds.), Editions IARSIC, Les Ars, France, 2017, pp.545-550.

Biserica ar trebui să devină un factor de acțiune prin diseminarea cunoștințelor despre valoarea ființei umane așa cum este ea dată de Dumnezeu și cum a fost înțeleasă în istoria, tradiția, practica și doctrina Bisericii. La acest act sunt responsabile să ia parte toate confesiunile creștine care ar trebui să trezească în enoriași și în comunitate înțelegerea valorii pe care o are fiecare ca ființă umană. Totodată Biserica ar putea deveni un formator de opinie și filozofie cu privire la valoarea ființei umane. Prin acești primi pași ar putea deschide drumuri pentru apărarea și acordarea libertăților religioase.³⁵

Bibliografie:

- * *BIBLIA*, versiunea Dumitru Cornilescu corectată, Societatea Biblică Interconfesională din România, 2016.
- * ARHIEPISCOPIA ROMANO-CATOLICĂ DE BUCUREȘTI, *Catehismul Bisericii Catolice*, Ediția a III-a, București, 2003.
- * BARTOȘ, Emil, *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Ediția a II-a, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2002.
- * DUMA, Bernardin, *Etica creștină din perspectiva persoanei*, Roman, Editura Serafica, 2015.
- * GRUDEM, Wayne, *Teologie Sistematică: Introducere în doctrinele biblice*, trad. Dinu Moga, Oradea, Editura Făclia și Editura Universității Emanuel, 2004.
- * MONDIN, Battista, *Manual de filozofie sistematică: Ontologie, Metafizică*, vol. 3, trad. Wilhelm Tauwinkl, Iași, Editura Sapientia, 2008.
- * POPESCU, Dumitru, *Apologetica rațional-duhovnicească a Ortodoxiei*, Alexandria, Editura Cartea Ortodoxă, 2009.
- * ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Key aspects of the Freedom of Conscience", în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Les Arsc, France, Editions IARSIC, 2016, pp.30-37;

35 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Key aspects of the Freedom of Conscience", în *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Les Arsc, France, Editions IARSIC, 2016, pp.30-37; Idem, "Libertatea religioasă – temelie a demnității umane", în *Religie și libertate. Săptămâna libertății religioase, 9-16 aprilie 2011*, București, Casa de editură "Viața și Sănătate", 2011, pp. 29-36; Idem, "Religious liberty - a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință (JLC)*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Les Arcs, France, Editio IARSIC, 2015, pp. 595-608.

- ♦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Libertatea religioasă – temelie a demnității umane", în *Religie și libertate. Săptămâna libertății religioase, 9-16 aprilie 2011*, București, Casa de editură "Viața și Sănătate", 2011, pp. 29-36;
- ♦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Religious liberty - a natural human right", în *Jurnalul Libertății de Conștiință (JLC)*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Les Arcs, France, Editio IARSIC, 2015, pp. 595-608. Idem, *Drept bisericesc*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014, pp. 207-224;
- ♦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Freedom of Religion, Always a Hot Issue", *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat, (eds.), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2017, pp. 545-550;
- ♦ RUSU, Ieremia, *Bazele biblice ale dogmaticii Creștine după Evanghelie*, Ediția a II-a revizuită și întregită, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ♦ STĂNILOAE, Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1, Ediția a IV-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010.
- ♦ VATICAN COUNCIL, *Declaration on Religious Freedom DIGNITATIS HUMANAЕ on the Right of the Person and of Communities to Social and Civil Freedom in Matters Religious*, promulgated by His Holiness Pope Paul VI on December 7, 1965.
- ♦ VIŠŇOVSKÝ, Emil, „On the value of human life”, în: *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 7 (1–2)/2017, p. 85–95, DOI:10.1515/ebce-2017-0003.
- ♦ WRIGHT, Christopher, J., H., *Etica Vechiului Testament pentru comunitatea creștină*, trad. Silviu Tatu, Oradea, Editura Casa Cărții, 2019.
- ♦ **Webografie:**
- ♦ The United States Conference of Catholic Bishops (USCCB), *Dignitatis humanae* The Second Vatican Council's Declaration on Religious Liberty, disponibil la: <https://www.usccb.org/committees/religious-liberty/dignitatis-humanae> (accesat la data de 19.08.2022).
- ♦ Video: *The concept of person in Eastern Christianity (Fr. Dumitru Staniloae)* [sic], disponibil la: <https://www.youtube.com/watch?v=kOGBQtWtVuE> (accesat la data de 19.08.2022).
- ♦ Video: *Lumina din lumina - Părintele Dumitru Staniloae* [sic], disponibil la: https://www.youtube.com/watch?v=D_Pcj6xBmr4 (accesat la data de 19.08.2022).